

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертацію Гордієнко Ірини Олександрівни «Самоприйняття особистості як чинник толерантності», подану на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук із спеціальності 19.00.01 – загальна психологія, історія психології

Дисертаційне дослідження присвячене теоретико-емпіричному обґрунтуванню самоприйняття особистості як чинника толерантності. Невід'ємною, характерною рисою сучасного суспільства виступає існування особистості у поліконфліктному просторі культур (соціально-політичних, економічних, національних, морально-етичних, професійних, комунікативних та ін.), що супроводжується підвищеними вимогами до адаптивності, успішності, відповідальності, але, відчуттям самотності, розгубленості, беззахисності, суперечливими тенденціями до агресивного виборювання права на унікальність та автономність, поряд з потребою у підтримці, близьких, приймаючих взаєминах та утрудненнями процесів емоційно-ціннісного самоставлення. У цих умовах толерантність постає одним з модусов можливості існування особистості серед інших людей, що реалізується у терпимості до іншого образу життя, проявам у думках, діях, емоційних реакціях, звичаях, віруваннях. Проте, незважаючи на важливість розробки цієї проблеми, та наявність високого теоретичного і практичного інтересу до неї, слід зазначити, що у сучасній психології майже відсутні цілеспрямовані, узагальнюючі теоретико-методологічні та емпіричні дослідження толерантності в контексті самоприйняття. Саме з таким розумінням авторка підходить до розробки цієї теми і обирає предметом свого дослідження самоприйняття як чинник толерантності.

Тема дисертаційного дослідження І. О. Гордієнко є високо актуальною, адже лише за умов визначення джерел толерантності особистості можливо знайти відповідь на питання встановлення цінності спільного буття. Таким чинником для толерантності, на думку дослідниці, виступає самоприйняття особистості, та ця гіпотеза знаходить підтримку у досить глибокому теоретико-емпіричному аналізі.

У методологічному аспекті робота побудована логічно й послідовно. Завдяки проведеному І. О. Гордієнко дослідницькому пошуку психологічна наука збагачується розумінням про самоприйняття як стійку властивість особистості. Новизна роботи забезпечується розробкою моделі самоприйняття з позицій континуально-ієрархічного підходу. Після знайомства з роботою стає зрозумілою специфіка різноманіття у проявах емоційного самоставлення, уточнюються уявлення про генез та функції самоприйняття.

Отримані результати не тільки поглиблюють теоретичні уявлення про індивідуальну специфіку самоприйняття та відповідні прояви толерантності, про структуру і функції, сутнісні характеристики та місце означених феноменів в структурі особистості, й водночас збагачують практичну психологію новими знаннями щодо можливостей психотерапевтичної та психокорекційної роботи в напрямку розвитку толерантності особистості в контексті посилення самоприйняття. Практичне значення роботи підвищується за рахунок розробки та апробації цілого комплексу оригінальних методик, спрямованих на дослідження формально-динамічних та якісних показників самоприйняття, підтвердженням їх високої надійності і валідності. Особливу увагу привертає системність та послідовність програми теоретико-емпіричного дослідження системотвірної ролі самоприйняття до толерантності особистості. В рецензованій дисертації ґрунтовно розкрито зміст трьох розділів, відповідно до теми сформульовано висновки, які логічні змісту здійсненого дослідження, і засвідчують, що дисертантці вдалося реалізувати мету та розв'язати поставлені завдання.

Основний зміст проведеного аналізу представлений у роботі ґрунтується на засадах врахування теоретико-методологічних основ проблеми. У першому розділі грамотно, коректно, із залученням великої кількості різноманітних джерел, розглянуто семантико-морфологічний, історичний, міжгалузевий контексти дослідження самоприйняття та толерантності особистості. Особлива роль відводиться дослідженню самоприйняття особистості, оскільки теоретико-методологічний аналіз цієї проблеми ілюмінує невизначеність та суперечливість у поглядах на цей складний, багаторівневий феномен. Здійснено

порівняльний аналіз підходів щодо вивчення самоприйняття, встановлено онтогенетичні та соціально-психологічні чинники впливу на особливості самоприйняття особистості.

Привертає увагу запропонована теоретична модель багаторівневої структури самоприйняття як властивості особистості з позицій континуально-ієрархічного підходу, який ґрунтовно розроблений в працях професора О.П. Саннікової. Зокрема, виокремлюючи у структурі самоприйняття традиційні рівні, здобувач акцентує увагу на компонентному складі показників формально-динамічного (потреба у самоприйнятті, широта, легкість, стійкість, виразність прояву) та якісного (емоційний, когнітивний, поведінковий та контрольно-регулятивний) рівнів самоприйняття.

Проведена значна робота з докладного вивчення праць щодо термінологічної, структурної, функціональної дефініції толерантності, внаслідок чого вдалося проаналізувати особливості її прояву, витoki формування і соціально-психологічні ознаки у просторі міжособистісної взаємодії. Теоретичний аналіз взаємозв'язку толерантності з особливостями самоприйняття в контексті певного спектру властивостей встановлює можливість безпосереднього та опосередкованого іншими рисами особистості впливу, надає підґрунтя для припущення про системотворчу функцію самоприйняття, що підтверджується емпірично і логічно викладено у наступних розділах дисертації.

У другому розділі чітко описано дослідницьку програму, визначено основні завдання і етапи емпіричного дослідження, здійснено огляд доступних психодіагностичних методик, спрямованих на отримання інформації про характеристики самоприйняття, толерантності, та інших властивостей особистості, що акомпанують їх проявам, ґрунтовано обрано ті, що відповідають меті дослідження. Уточнено психологічний зміст експлікованих показників самоприйняття. Особливу цінність у цьому розділі має докладний опис процедури розробки та стандартизації комплексу оригінальних психодіагностичних методик (створених у співавторстві): «Експрес-діагностика конституційних компонентів самоприйняття», «Психологічна диспозиція

конституційних показників самоприйняття»; «Експрес-діагностика якісних компонентів самоприйняття», «Індивідуальна композиція якісних показників самоприйняття». Вважаю, що майбутнім дослідникам стануть у нагоді результати створення психодіагностичного інструментарію, за допомогою якого авторка дозволяє отримати інформацію про характеристики самоприйняття особистості. Слід відмітити, що такий ретельний, різнобічний, глибокий аналіз різнорівневих показників самоприйняття, цікаві авторські спостереження дозволили вивчити психологічний портрет осіб, яким власно прийняття або неприйняття себе. Створення комплексу оригінальних методик дослідження самоприйняття з апробацією, перевіркою надійності, валідності, дискримінативності дозволило Ірині Олександрівні здійснити системний аналіз впливової ролі самоприйняття на толерантність у просторі широкого спектру рис особистості.

На початку найбільш інформативного, третього розділу, авторка, з позиції справжнього науковця, детально пояснює саму логіку власного дослідницького пошуку, показуючи, чому саме у обраній послідовності буде представлено багатий матеріал. Дисертантка ставить перед собою завдання: охарактеризувати індивідуально-психологічні характеристики толерантності в осіб, котрі тяжіють до різних типів самоприйняття; та визначити його системотвірну функцію. Крім того, досліджуються взаємозв'язки феноменів, що вивчаються, з широким спектром властивостей особистості, серед яких емоційна стабільність, тривожність, рефлексивність, фрустрованість, ознаки нарцисизму, мотиваційні тенденції спілкування тощо. Отримані результати поширюють уявлення про самоприйняття та толерантність, встановлюють чинну взаємодію самоприйняття й толерантності та інших рис особистості. Достоїнством роботи є також результати якісного аналізу емпіричного матеріалу, завдяки якому виявлено і всебічно проаналізовано типи самоприйняття з відповідними проявами толерантності, представлено докладні змістовні психологічні характеристики представників кожного типу.

Загалом дисертанткою отримано чимало цінних як для загальної, так і для клінічної, консультативної, вікової психології результатів. Так, визначено

симптомокомплекси самоприйняття та толерантності, встановлено, які саме властивості посилюють неприйняття себе особистістю та тим самим, впливають на її інтолерантні тенденції.

Загальні висновки, які робить дисертантка, доволі чітко сформульовані та переконливі. Вони містять змістову квінтесенцію роботи, іншими словами, синтезують усі основні результати дослідження та свідчать про виконання поставлених завдань та досягнення мети дисертаційної роботи.

Відзначаючи суттєві наукові здобутки здійсненого дослідження, його логічність, цілісність й належну науково-дослідницьку пропрацьованість, вважаємо за необхідне зауважити на деяких моментах.

1. У третьому розділі виявлено та докладно описано психологічні особливості толерантності в представників різних типів самоприйняття. Встановлено, що специфіка толерантності представників мономодальних груп, а саме з домінуванням емоційного, когнітивного або поведінкового типу самоприйняття, визначається, насамперед, домінуванням відповідного якісного компонента толерантності. Як можна пояснити встановлені закономірності?

2. Інколи дисертантці не вдається пропорційно структурувати текст роботи. Так, підрозділ 1.3 виглядає непропорційно великим. Крім того, деякі висновки сформульовано надто розгорнуто (до третього розділу).

3. Дуже імпонує у роботі запропонована типологія самоприйняття з відповідними до них проявами толерантності: за домінуванням одного з якісних компонентів (емоційного, когнітивного, поведінкового, контрольно-регулятивного) та рівнем самоприйняття (високий, низький). Як побажання хотілося б зазначити, що опис їх психологічного змісту суттєво виграв би, якби був врахований статевий та віковий критерії диференціації вибірки.

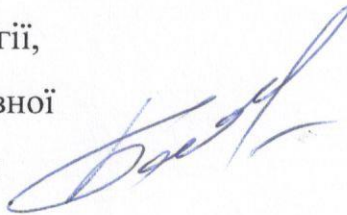
4. Текст дисертації містить окремі русизми та стилістичні помилки.

Висловлені зауваження не погіршують загального позитивного враження, що його справляє ця глибока робота. Наукові положення та результати емпіричного дослідження пройшли апробацію на науково-практичних заходах міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів. У тексті автореферату та 15-и публікаціях викладено основний зміст дисертації, акцентовано ключові

ідеї, представлено результати емпіричного дослідження. Дисертація містить дані про результати впровадження у вищих навчальних закладах.

Отже, дисертаційна робота «Самоприйняття особистості як чинник толерантності» є самостійним, цілісним, оригінальним дослідженням, що за актуальністю, способом виконання, теоретичною і практичною значущістю, емпірично підтвердженими результатами відповідає всім вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого відповідною Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567, а його автор Гордієнко Ірина Олександрівна безумовно заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата психологічних наук за спеціальністю 19.00.01 – загальна психологія, історія психології.

Кандидат психологічних наук,
доцент кафедри філософії, політології,
психології та права Одеської державної
академії будівництва та архітектури



С.В.Бикова

Підпис завідувача
Вчерешиї секретар



Н. Тучинська